

УДК 94:378.4(477.411)“1920/1930”:929Оглоблин.О
DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2640.2023.157.6>

Олена ЛЯПІНА, канд. іст. наук, доц.
ORCID ID: 0000-0002-8123-3345
e-mail: liapina@knu.ua

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

О.П. ОГЛОБЛИН: ОРГАНІЗАЦІЙНА І ВИКЛАДАЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ У КИЇВСЬКОМУ ІНСТИТУТІ НАРОДНОЇ ОСВІТИ (1920–1930 РОКИ)

Вступ. Олександр Оглоблин – одна з найцікавіших постатей української історіографії ХХ ст. Дослідники життя і творчості історика акцентували передусім його наукову діяльність, натомість дуже побіжно згадуючи викладацьку роботу. Отже, мета дослідження – розглянути науково-організаційний аспект діяльності вченого в Київському інституті народної освіти.

Методи. Загальнонаукові методи – історичний, логічний, аналізу, синтезу та системного підходу, загальноісторичні методи – порівняльний, ретроспективний, синхроністичний, принципи історизму, наукової об'єктивності, достовірності дали змогу здійснити всебічний аналіз і оцінку історичного контексту означеної теми. Факти, проаналізовані у даній статті, розглядаються у розвитку, на тлі конкретно-історичної обстановки, що передбачає застосування методу порівняльно-зіставного аналізу. У процесі підбору й аналізу джерел було застосовано комплексний підхід, проблемно-хронологічний і компаративний методи.

Результати. Виділено й охарактеризовано два періоди педагогічної діяльності вченого в Київському інституті народної освіти. Проаналізовано основні напрями роботи О. Оглоблина щодо організації професійної підготовки істориків. Простежено створення і розбудову Історичного кабінету ім. О.М. Лазаревського, який О. Оглоблин розглядав як науковий центр м. Києва, визначено основні напрями роботи історичного семінару вищого типу при КІНО. О. Оглоблину вдалося не тільки організувати кілька секцій семінару, але й забезпечувати його фахову роботу впродовж 1923–1929 рр.

Висновки. У 1921–1925 рр. О. Оглоблин реалізував себе переважно як здібний організатор освітнього процесу – очолює і налагодив роботу основного курсу інституту. За його ініціативи створено Історичний кабінет ім. О.М. Лазаревського, що має стати потужним науково-дослідним центром м. Києва; відбувається становлення семінарів вищого типу, покликаних підготувати молодь до ґрунтовних дослідницьких студій. Упродовж 1926–1930 рр. проф. О. Оглоблин ініціює створення спеціалізованого архівного семінару для поглибленого вивчення інформаційного потенціалу й особливостей роботи з матеріалами українських і зарубіжних архівів. Основна мета вченого – створити наукову школу дослідників економічної історії України. І йому це майже вдалося, але в період масових репресій другої половини 1930-х рр. більшість його учнів загинула, а сам О. Оглоблин змушений був підлаштовуватись під обставини, змінивши тематику своїх академічних студій.

Ключові слова: О. Оглоблин, Київ, міжвоєнний період, Київський інститут народної освіти, педагогічна діяльність, історична освіта, фахова підготовка, наукова школа.

Вступ

На 2024 р. припадає 125-річниця з дня народження О. Оглоблина – талановитого, надзвичайно плідного й різностороннього українського історика ХХ ст. До середини 1990-х рр. про науковця-емігранта в офіційній українській радянській історіографії воліли не згадувати. Зі здобуттям Україною незалежності розпочалося повернення діаспори, ґрунтовне дослідження їх наукової, організаційно-методичної, педагогічної діяльності в Україні до вимушеної еміграції в роки Другої світової війни. Наукову і громадську роботу О. Оглоблина активно вивчають сучасні українські і зарубіжні вчені, йому присвячені кандидатські і докторські дисертації (Верба, 1999; Винар, 1989, с. 44–49; Винар, 1994; Олександр Мезько-Оглоблин..., 2000; Гедз, 2015, с. 26–28; Світлична, 2003; Школьна, 2015, с. 294–301; Ясь, 2008, с. 214–252; Ясь, 2014). Сучасна українська історична наука віддає йому належне як людині, яка послідовно й наполегливо розробляла напрям соціально-економічної історії України, актуалізувала нові, майже недосліджені питання вітчизняної історії. Натомість викладацька робота О. Оглоблина є маловивченою, здебільшого вона аналізується в контексті загального нарису українського періоду діяльності вченого. Втім, на наш погляд, цей аспект творчої біографії історика є доволі цікавим, адже саме в 1920–1930-ті рр. відбувалось становлення науковця, було закладено підвалини його подальшої наукової діяльності.

Мета і завдання дослідження. Попри те, що впродовж 1920-х рр. О. Оглоблин був співробітником

кількох навчальних закладів Києва, зокрема Київського археологічного інституту, Київського інституту народного господарства, все ж основним місцем реалізації його творчих і організаційних амбіцій був Київський інститут народної освіти (КІНО). Отже, мета дослідження – розглянути науково-організаційний аспект роботи вченого у вказаний період. Основні завдання: окреслити та проаналізувати етапи викладацької діяльності О. Оглоблина, визначити їх особливості, систематизувати відомості про організацію та діяльність допоміжних наукових підрозділів КІНО, зокрема, кабінету історії України ім. О.М. Лазаревського та семінару підвищеного типу з історії України, фундатором яких виступив О. Оглоблин, виокремити аспекти, які потребують подальшого вивчення.

Методи

Методологічною основою дослідження є принципи історичної науки: історизм, наукова об'єктивність, всебічність вивчення, достовірність, які дали змогу зробити огляд історичних процесів у їх реальному розвитку і взаємозв'язку, здійснити всебічний аналіз і оцінку історичних фактів. У своєму дослідженні автор застосовував як загальнонаукові методи – історичний та логічний, з притаманними їм аналізом, синтезом і системним підходом, так і загальноісторичні методи – порівняльний, ретроспективний, синхроністичний та ін. Будь-який історичний факт, проаналізований у даній статті, розглядається у розвитку, на тлі конкретно-історичної обстановки, що передбачає застосування методу порівняльно-зіставного аналізу. У процесі підбору й аналізу джерел

було використано комплексний підхід. Компаративний метод сприяв визначенню ступеня достовірності різних груп джерел. Проблемно-хронологічний метод дав можливість простежити еволюцію О. Оглоблина як викладача, окреслити основні методи, які він застосовував у різні періоди викладання, оцінити результати його науково-педагогічної діяльності в КІНО.

Результати

Викладацьку діяльність О. Оглоблина в КІНО доцільно поділити на два періоди: 1920–1926 і 1926–1930 рр. Протягом першого періоду він активно займався адміністративно-організаційними справами, реформою вищої школи, науковою і викладацькою роботою. Натомість у другій половині 1920-х рр. історик зосередив увагу переважно на власній науковій діяльності, а також підготовці молодих наукових кадрів.

Базову освіту О. Оглоблин здобув у відомій Третій київській гімназії – одному з найдавніших навчальних закладів міста. У вересні 1917 р. він вступив на історико-філологічний факультет університету св. Володимира. Навчання, яке розпочалося доволі активно і плідно (студент Оглоблин брав участь у роботі історико-етнографічного гуртка під кер. проф. М.В. Довнар-Запольського), тривало лише шість семестрів. У травні 1919 р., по суті, його навчання закінчилось і він розпочав самостійну науково-дослідну працю.

Ще до завершення Університету, за словами самого О. Оглоблина, з квітня 1919 р. він брав активну участь у реформі середньої і вищої школи, працював у Наркоматі освіти УСРР, Губнаросвіти Київщини (1919–1921), у численних організаційних і науково-методичних комісіях (Службові посвідчення..., 1929). Молодий і завзятий, він активно включився в освітню реформу, яку розпочала проводити радянська влада. Одним із важливих заходів цієї реформи стала ліквідація університетів і створення натомість Інститутів народної освіти – педагогічних навчальних закладів. Не минула ця доля і Університет св. Володимира. 1 червня 1919 р. його об'єднали з Київським державним українським університетом, але і цього виявилось замало. Протягом першої половини 1920 р. відбувалось активне обговорення подальшої долі українських університетів, і врешті 15 липня 1920 р. постанов Вищий інститут народної освіти ім. М.П. Драгоманова (ВІНО, з 1924 р. КІНО).

Олександр Оглоблин розпочав працювати у новоствореному закладі не одразу, а майже за рік – з квітня 1921 р. Цілкові вірогідно, що 22-річному, малодосвідченому викладачу протегував його приятель М. Лобода, якого у цей же час призначають ректором ВІНО. Цілкові слушною є теза І. Верби, "це був той рідкісний випадок, коли відверте протегування сприяло справі" (Верба, 1999, с. 74).

Становлення ВІНО все ще відбувалось, викладачами поки що працювали колишні університетські професори, тож ставлення до молодого радянського висуванця було не дуже приятним, попри те, що, за словами О. Яся, "...О. Оглоблин суттєво вирізнявся серед когорти напівосвічених радянських висуванців, котрі здебільшого прикривалися тріскухою "революційною" риторикою та не мали виразно окреслених зацікавлень на ниві української науки" (Ясь, 2008, с. 216).

Збереглися критичні свідчення С. Гілярова, який зауважував: "...я не міг прийняти реформ в області народної освіти, як от ліквідація Університетів, не міг я змиритись з тим, що на посаду професорів у вищій школі... ставились люди без належної кваліфікації, інколи навіть ті, що не скінчили курс тієї ж школи (напр.,

призначення професором О. Оглоблина)" (Верба, 1999, с. 64). Збереглися також анонімні характеристики ново-призначеного професора, складені так званим київським кореспондентом "Центру дій". У них характеризується становище "Київського університету" початку 1920-х рр. і між іншим зауважено: "Кафедру історії України обіймає Олександр Петрович Оглоблин – студент III курсу філологічного факультету, який не прослухав курсу і не склав навіть тих пільгових "заліків", які були запроваджені замість колишніх напівкурсів і державних іспитів. Цей Оглоблин справжнє знамення часу. Він називається професором і влаштував гучний скандал в канцелярії, коли йому видали посвідчення особи з поміткою "викладач", він вимагав називати його "професор". Наукових праць у нього немає жодних, природно, що навіть теперішні студенти ставляться до нього із заслуженим презирством" (Очеретянка, 1997, с. 246). У фонді С. Маслова в Інституті рукопису НБУ ім. В.І. Вернадського зберігся ще один цікавий документ із промовистою назвою "Листи Хлестакова" авторства В. Базилевича. На шести сторінках, датованих листопадом 1921 р., у гостросатиричній, навіть саркастичній формі розповідається про перші місяці роботи О. Оглоблина у ВІНО. Зокрема, переповідається історія про посвідчення особи для "професора", про нездані іспити і заліки під час нетривалого навчання в Університеті (Базилевич, 1921).

Стосовно історії з посвідченням "професора" вважаємо за доцільне зауважити таке. Як відомо, після революційних подій 1917 р. в Радянській Росії були скасовані дореволюційні наукові ступені і вчені звання. Згідно з Декретом РНК РСФРР від 3.07.1922 р. всі особи, які займалися науковою роботою у вищих навчальних закладах, тепер узагальнено називались "науковими працівниками". Їх поділяли на три категорії:

1) професори – особи, які ведуть самостійні курси або заняття, завідують однією з науково-навчальних установ ВУЗ й обираються Державною Вченою радою;

2) викладачі, котрі ведуть допоміжні курси або заняття, або ж працюють самостійно під керівництвом або відповідальністю одного з професорів і обираються Правлінням вишу або Державною вченою радою за поданням ГК Професійно-технічної освіти;

3) наукових співробітників, які допомагають професорам і викладачам або ж готуються до самостійної навчальної або навчально-наукової діяльності, обираються Правлінням вишу або Державною вченою радою за поданням ГК Професійно-технічної освіти (Положение..., 1922, с. 66–72).

Такий же підхід запроваджується в Україні з березня 1920 р. Система чіткої оцінки наукової кваліфікації викладача була відсутня аж до 1934 р., а науковий ступінь перестав бути обов'язковим навіть для професорської посади (Костенко, 2010, с. 72). Отже, з формального погляду, відповідно до запропонованої класифікації, О.П. Оглоблин, як це не дивно, справді міг претендувати на звання професора, адже він викладав "самостійні курси" і завідував науково-допоміжною установою (Історичним кабінетом ім. О.М. Лазаревського) у ВІНО.

За світлинами з особового фонду О. Оглоблина молодий викладач усвідомлював брак досвіду і належної кваліфікації, тож намагався "набрати" солідності хоча б зовнішнім виглядом. Ці спроби виглядали дещо комічними (у першій половині 1920-х рр. молодий викладач починає позувати для світлин в окулярах, відпускає вуса). Після успішного захисту дисертації й затвердження вченого ступеня доктор історії української куль-

тури, Олександр Петрович не так переймається зовнішніми ознаками віку, хоча й надалі велику увагу приділяє ефектному вигляду.

Попри такі скептичні оцінки, О. Оглоблін з великим ентузіазмом розпочав викладацьку діяльність у стінах Alma mater. Одна з перших посад – декан/завідувач основного курсу ВІНО (з червня 1921 до 1923 р.) (Службові посвідчення...). Також за посадою він входить до правління інституту, очолює Бібліотечну комісію ВІНО та призначається завідувачем історичного кабінету ім. О.М. Лазаревського (жовтень 1921–1924, з 1924 р. кабінет історії України ім. О.М. Лазаревського) (Матеріали про надання...; Навчальні плани...). Історичний кабінет ім. О. М. Лазаревського діяв в інституті ще з 1920 р. (в університеті – з 1900). Його бібліотека налічувала близько 17 000 книжок. Це була література, яку потребували у своїй науковій і викладацькій роботі гуманітарії інституту. Оглоблін як завідувач кабінету, не в останню чергу за підтримки ректора М.І. Лободи, очолив цю установу і здійснив її невелику реорганізацію й впорядкування. Зокрема, історичний кабінет офіційно об'єднав колишній історико-філологічний семінар, колишній юридичний семінар і колишній юридичний кабінет. Всі приміщення, майно і бібліотеки вищеназваних установ переходили до Історичного кабінету. Саме у його віданні перебували також навчально-допоміжні установи історичного профілю: музей війни і революції (С.І. Маслов), мюнц-кабінет, музей старожитностей (В.Ю. Данилевич), музей мистецтв (Г.Г. Павлуцький), кабінет методики суспільствознавства (Л.П. Добровольський), бібліотека з архівом (В.О. Кордт). О.П. Оглоблін організовував заходи на пошану О.М. Лазаревського. Так, 30 квітня 1922 р. відбулись урочистості з нагоди 20-ї річниці смерті О.М. Лазаревського. Оглоблін виступав і як один із організаторів вечора пам'яті, і як доповідач, виголосивши доповідь "Лазаревський як український історик" (Звіти про роботу...). Опікувався О. Оглоблін і матеріальним становищем підзвітних йому установ. Певний час, до 1924 р., йому вдавалося відстояти фонди кабінету, не дати їх розподілити поміж різними київськими установами і навчальними закладами. Проте вже у лютому 1924 р. бібліотеку колишнього юридичного факультету Університету св. Володимира передали до Київського інституту народного господарства, а в травні того ж року майно кабінету мистецтв розподілили між музеями і науково-дослідними інституціями м. Києва (Резолюція...).

У "Листах Хлестакова" автор не обійшов увагою і роботу Оглобліна в історичному кабінеті. Так, він зауважував: "Поставили мене головним начальником бібліотеки. Люблю я... книжки з малюнками. Тепер у мене їх багато. Мій помічник, справжній бібліотекар, якимось говорить: "А книжки у телячій шкірі любите?" Люблю, відповідаю, і телятину, і шкіру. І мені принесли їх цілу купу..." С. Маслов, який зберіг вищевказаний памфлет, у примітках зауважив, що Оглоблін справді намагався зробити історичний кабінет комфортним для роботи: за сприяння В. Кордта (головного бібліотекаря) він переніс у відведену кімнату "німецький стіл, м'який диван і крісла з юридичного кабінету, види старого Києва з фундаментальної бібліотеки, деякі з речей М.М. Бубнова... (письмовий стіл, 2 прекрасні книжкові шафи, стінний годинник)".

Власне викладацьку роботу в КІНО 1921 р. Оглоблін розпочав як висуванець радянської влади. На історичному циклі факультету професійної освіти він викладав нові, ідеологічні курси "Історія класової боротьби на Україні", "Історія економічного побуту України", вів

практичні заняття з української історії. У звітах інституту, характеристиках лекторів О.П. Оглобліна визнавали викладачем "лівого напрямку", "марксистом", "істориком з марксистським підходом до предмета", справжнім "радянським викладачем" (Списки лекторів...; Матеріали про учбово-виховну роботу..., арк. 107).

Але досить швидко Олександр Петрович відходить від подібних лектур, зосереджуючись на тих темах, які були йому близькі з наукового погляду. Уже в 1922 р. згідно з навчальним планом історичного циклу факультету профосвіти О. Оглоблін читає курси з історії України XVI–XIX ст., на основному курсі, згодом на робітничому факультеті інституту викладає оглядові курси з історії України і Росії (основний акцент – XVIII–XIX ст., окрема увага – революційні рухи в Росії та на Україні, події 1917–1920-х рр.) (Матеріали про учбово-виховну роботу..., арк. 334–334зв.)

Як можна зрозуміти з документації КІНО 1922–1923 рр., О. Оглоблін викладав російською мовою, але незабаром переходить на українську. Надалі у всіх звітах стосовно українізації навчального закладу (а це була доволі гостра проблема 1920-х рр.) О. Оглоблін фігурує виключно як україномовний лектор. В анкетах, які Олександр Петрович заповнював для Наркомату освіти, він також зазначав, що цілково перейшов на українську мову викладання в 1923 р. (Оглоблін...). Щодо "українськості" О. Оглобліна зауважимо таке. Своє ставлення до України, її мови, історії вчений всіляко підкреслював (у тому числі і у зовнішньому вигляді). На нашу думку, протягом першої половини 1920-х рр. це певною мірою була данина кон'юктурі, загальній політичній установці. З іншого боку, це могла бути певна "поза" як противага старій університетській професурі, переважно російськомовній.

О. Оглобліна також відзначали як досить здібного, талановитого лектора (Списки лекторів...). Щоправда, спогадав про нього саме студентів залишилось небагато, вірогідно, через заборону згадувати ім'я історика в повоєнний час. Приміром, Надія Лінка (Геппенер), яка була студенткою історичного циклу КІНО в 1924–1928 рр., взагалі не називає прізвища Оглобліна серед викладачів факультету (Лінка...). Не згадував про нього і Г. Костюк, студент КІНО 1925–1929 рр., у двотомних спогадах "Зустрічі і прощання". Також варто згадати і "Записки директора педвузу" О. Карпеко (ректора КІНО 1924–1926 рр.). В них колишній ректор О. Оглобліна називає, вірогідно, "Панас Пилипович Печериця" і характеризує вкрай негативно, відносить до групи так званих щирих українців (тобто націоналістично налаштованих викладачів) (Карпеко...). Можемо припустити, що на спогади, записані наприкінці 1960-х рр., значною мірою вплинули події Другої світової війни, в тому числі діяльність О. Оглобліна в Києві під час німецької окупації.

Головне завдання КІНО полягало в підготовці педагога-практика для середніх навчальних закладів, натомість викладацькі кадри для вищої школи мали готувати науково-дослідні кафедри при наукових установах республіки. Однак керівники кафедр часто скаржилися на низький рівень підготовки аспірантів (Матеріали про роботу...). Для поліпшення ситуації викладачі інституту ініціювали організацію так званих семінарів підвищеного типу.

Їх створювали на підставі положення Укрголовпрофосвіти з метою "поглиблення науково-навчальної підготовки найбільш здібних серйозних елементів пролетарського студентства у вищих і забезпечення там пролетарського складу майбутньої аспірантури науково-дослідних кафедр" (Положення та звіти...). Головну ува-

гу планувалось приділяти методологічній підготовці майбутніх науковців. Зв'язок семінарів із кафедрами здійснювався персонально, оскільки всі керівники семінарів одночасно були співробітниками різноманітних науково-дослідних установ. Брати участь у роботі семінарів могли викладачі та студенти останнього курсу, а також сторонні бажуючі, рекомендовані радянськими партійними і громадськими установами. Нормальний термін перебування у семінарах становив 2 роки (Уривки..., арк. 242).

Організацію семінарів у КІНО започаткували в січні 1923 р. Тоді планували відкрити педагогічний, історичний, літературний і марксистський семінари. Проте 1 грудня 1923 р. розпочали роботу тільки два з них – педагогічний (проф. С. Ананьїн; налічував 38 членів, серед яких керівники секцій: професори К. Лебединцев, Я. Чепіга, О. Раєвський) та історичний (керівники професори О. Оглоблін, О. Грушевський, В. Данилевич, Г. Павлуцький, Л. Беркут; усього 30 членів) (Матеріали про учбово-виховну роботу..., арк. 253).

Власне фундацією історичного семінару опікувався переважно О. Оглоблін, адже саме він був призначений завідувачем цього інститутського наукового підрозділу. У 1924 р. семінар був поділений на п'ять секцій: давньої та середньої історії України, нової історії України, археології, історії українського мистецтва, історії західноукраїнського мистецтва. Принагідно зауважимо, що семінар неодноразово змінював свою структуру, назви окремих секцій. У 1926 р. його взагалі було перейменовано на семінар вищого типу суспільствознавства під керівництвом новопризначеного ректора інституту С. Семка, але магістральний стрижень роботи проф. О. Оглобліна залишався сталим.

У секції нової української історії (інші назви – нової української історії та історії економічного побуту України, економічної історії України (кер. О. Оглоблін) головну увагу приділяли вивченню джерел з економічної історії Гетьманщини – Румянцевського опису. Важливо відзначити, що перед безпосередніми науковими студіями слухачам пропонували вступ до вивчення пам'ятки для того, щоб зрозуміти історичний контекст і значення джерела в історії України. Зокрема, О. Оглоблін зосередив увагу на таких аспектах: огляд економіко-політичних умов доби, різні російські проекти скасування української автономії в 50–60-х рр. XVIII ст., історіографія Румянцевського опису та його сучасний стан, організація роботи ревізійних комісій, ставлення до ревізії з боку українського суспільства, наслідки генеральної ревізії та її порівняння з попередніми ревізіями (Уривки..., арк. 244зв.–245). Дослідження здійснювали через опрацювання співробітниками обраних тем, на кшталт "Транзитна торгівля в Україні в першій половині XIX ст.", "Митна політика російського уряду в першій половині XIX ст.", "Українські ярмарки в другій половині XVIII ст." Для членів секції планували організувати курси польської мови, необхідної при дослідженні української історії. Секція давньої і середньовічної історії під керівництвом О. Грушевського працювала в інший спосіб. Спочатку її співробітники слухали спеціальний курс з історії українських міст, а потім – студіювали джерела відповідної тематики. На схожих засадах працювала й секція української археології.

Зі звітів про роботу семінару видно, що секція, очолювана О. Оглобліним, була найчисленнішою з-поміж інших підрозділів історичного семінару, а її співробітники працювали найактивніше. Вірогідно, давалася взнаки актуальна і модна тематика – економічна історія, доступність джерел, адже Центральний архів давніх актів

розташовувалася в одній будівлі з КІНО, Київський Центральний історичний архів (суч. Державний архів Київської області) знаходився неподалік, на території теперішнього Національного історико-культурного заповідника "Софія Київська", а також енергія і завзяття керівника. З другої половини 1920-х рр. проф. О. Оглоблін більше уваги починає приділяти саме джерелознавчій освіті – під його орудою формується архівний семінар, хоча лекції з українського джерелознавства історик читав і для слухачів першого семінарського набору. Метою семінару була "реставрація фабрично-заводських архівів України за передреформеної доби" (Уривки..., арк. 277). Цікаво зауважити, що наукова підготовка молодих дослідників тривала в семінарі більше за раніше вказаний термін. Відповідно до списків членів семінару різних років бачимо, що слухачі не тільки паралельно співпрацювали у кількох підрозділах, які очолював проф. О.П. Оглоблін, але й часто продовжували свої студії на наступний термін (Списки співробітників...). Попри всі зусилля керівника семінару, подолати певні вади роботи не вдалося. Так, семінар фактично працював на громадських засадах. Тривалий час, до 1928 р. навіть роботу керівника не оплачували, а коштів для екскурсій або наукових відряджень годі було чекати. Ще одним недоліком інститутського наукового осередку було те, що він не давав переваги для вступу до аспірантури. Втім і семінар з економічної історії України, і архівний семінар виховали цілу плеяду молодих, талановитих дослідників. Серед відомих випускників семінару варто згадати К. Антіповича, Д. Бованенка, М. Левченка, С. Підгайного, А. Вірніченка, В. Камінського, О. Радзімовського, Ф. Ястребова.

Дискусія і висновки

Отже, у довоєнний період основним центром науково-організаційної і педагогічної діяльності О.П. Оглобліна був КІНО, в якому історик викладав з 1921 по 1930 р., до реорганізації інституту. Здобуваючи досвід, упродовж 1921–1925 рр. Олександр Петрович здебільшого реалізував себе як здібний організатор освітнього процесу у новоствореному інституті – він очолював основний (підготовчий) курс, налагоджував роботу даного підрозділу. За ініціативи молодого дослідника в інституті створюється історичний кабінет ім. О.М. Лазаревського. За задумом він мав стати потужним науково-дослідним центром м. Києва. Паралельно відбувається становлення семінарів вищого типу – науково-методичної інституції, покликаної підготувати молодь до ґрунтовних дослідницьких студій. Історичний семінар під керівництвом О.П. Оглобліна був одним із найпопулярніших серед слухачів. Утім, коли стало зрозуміло, що внаслідок об'єктивних обставин (часті зміни керівництва інституту, загальна тенденція підготовки в інституті майбутнього педагога, а не науковця) повню мір реалізувати ідею не вдасться, О. Оглоблін концентрується на підготовці і захисті своєї першої кваліфікаційної роботи – дисертації на здобуття наукового ступеня доктора української культури.

Упродовж 1926–1930 рр. проф. О. Оглоблін уже не настільки переобтяжений адміністративними функціями, тому він більше уваги приділяв науковій роботі, як власній, так і зі студентами. Він ініціює створення спеціалізованого архівного семінару для поглибленого вивчення інформаційного потенціалу й особливостей роботи з матеріалами українських і зарубіжних архівів. Основна мета вченого – створити власну наукову школу дослідників економічної історії України. І йому це майже вдалося, але в період масових репресій другої

половини 1930-х рр. більшість його учнів загинули, а сам О. Оглоблин змушений був підлаштовуватись під обставини, змінивши тематику своїх академічних студій. На наш погляд, можливості подальших студій окресленої теми є досить перспективними. Наявна джерельна база дає можливості ґрунтовного аналізу корпоративного портрету українських істориків першої половини ХХ ст., більш рельєфного висвітлення їх стосунків із владою й вибір тематики наукових студій. Також, на наш погляд, важливим є більш глибоке вивчення творчого доробку учнів О. Оглоблина, розкриття потенціалу української історичної науки міжвоєнного періоду.

Список використаних джерел

- [Базилевич, В. М.] *Письма Хлестакова* (11.11.1921). Ф. 33 "Маслов Сергей Иванович, 1880–1957" (№ 3737, Арк. 1–2), Інститут рукопису Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського, Київ.
- Верба, І. В. (1999). *Олександр Оглоблин: життя і праця в Україні*. [б. в.]
- Винар, Л. (1994). *Олександр Петрович Оглоблин, 1899–1994: Біографічна студія*. [б. в.]
- Винар, Л. (1989). Олександр Оглоблин як дослідник гетьмана Івана Мазепи і його доби. *Український історик*, 4, 44–49.
- Винар, Л. (Ред.). (2000). *Олександр Мезько-Оглоблин: дослідження та матеріали*. [б. в.]
- Гедз, В. А. (2015). Громадська та наукова діяльність Олександра Оглоблина в Києві періоду окупації: історіографія. *Гурджієвські історичні читання*, 8/9, 26–28.
- Заяви про прийом на постійну та тимчасову роботу по підвідділу постачання* (30 липня – 7 серпня 1919 р.). Ф. 166 "Міністерство освіти і науки України, м. Київ" (Оп. 1, Спр. 259, Арк. 18 зв.), Центральный державний архів вищих органів влади та управління України, Київ.
- Звіти про роботу О. Оглоблина у ВІНО (б/д)*. Ф. 3561 "Особистий фонд професора Олександра Петровича Оглоблина, доктора історії української культури" (Оп. 1, Спр. 264, Арк. 126), Центральный державний архів вищих органів влади та управління України, Київ.
- Карпеко, А. А. *Записки директора педвуза. Ч. 1. Спогади* (50-ті рр.). Ф. 284 "Карпеко Александр Александрович – український радянський філолог /1891–1969/" (Оп. 1, Спр. 45, Арк. 22, 28), Центральный державний архів музеїв літератури і мистецтва України, Київ.
- Костенко, І. В. (2010). Наукові ступені і вчені звання у перші десятиліття радянської влади в Україні (1917–1934 рр.). *Часопис Київського університету права*, 2, 71–76.
- Линка, Н. В. *Воспоминания об учебе в Киевском институте народного образования в 1924–1928 гг.* (б. д.) Альманах "Россия. XX век". <https://www.alexanderyakovlev.org/almanah/inside/almanah-document/1026752>
- Матеріали про надання вченого ступеня доктора історії української культури професору О.П. Оглоблину /протоколи, тези роботи, відзиви, заява і автобіографія/* (8 квітня – 3 червня 1926 р.). Ф. 166 "Міністерство освіти і науки України, м. Київ" (Оп. 6, Спр. 619, Арк. 2), Центральный державний архів вищих органів влади та управління України, Київ.
- Матеріали про роботу науково-дослідних кафедр Київського інституту народної освіти /плани, звіти, кошториси, відомості про особистий склад, листування/* (19 січня 1926 р. – 14 липня 1930 р.). Ф. 166 "Міністерство освіти і науки України, м. Київ" (Оп. 6, Спр. 4634, Арк. 108), Центральный державний архів вищих органів влади та управління України, Київ.
- Матеріали про учбово-виховну роботу Київського інституту народної освіти та робфаку при ньому за 1921/22–1923/24 навчальні роки /протоколи, звіти, плани, програми, відомості, списки викладачів інституту та студентів робфаку/* (11 жовтня 1922 р. – 1 жовтня 1924 р.). Ф. 166 "Міністерство освіти і науки України, м. Київ" (Оп. 2, Спр. 1077, 401 арк.), Центральный державний архів вищих органів влади та управління України, Київ.
- Навчальні плани Вищого інституту народної освіти ім. М. Драгоманова* (16 лютого 1921 – 25 лютого 1932). Ф. 3561 "Особистий фонд професора Олександра Петровича Оглоблина, доктора історії української культури" (Оп. 1, Спр. 251, Арк. 5–5зв.), Центральный державний архів вищих органів влади та управління України, Київ.
- Оглоблин Александр Петрович*. Ф. 166 "Міністерство освіти і науки України, м. Київ" (Оп. 12, Спр. 5447, Арк. 3), Центральный державний архів вищих органів влади та управління України, Київ.
- Очеретянко, В. (1997). Переслідування української інтелігенції в першій половині 20-х років (за матеріалами фондів "Російського зарубіжного архіву Державного архіву Російської Федерації) [Інформація кийського кореспондента "Центру дій" про ситуацію, що склалася у Київському університеті], з *архівів ВУЧК-ГПУ-НКВД-КГБ*, 1/2, 240–252.

Положение о высших учебных заведениях (1922). В *Профессионально-техническое образование в России за 1917–1921 гг.: Юбилейный сборник* (с. 66–72). Госиздат.

Положення та звіти про роботу історичного семінару вищого типу при Київському інституті народної освіти (28 березня 1924 р. – 10 січня 1927 р.). Ф. 3561 "Особистий фонд професора Олександра Петровича Оглоблина, доктора історії української культури" (Оп. 1, Спр. 269, Арк. 2), Центральный державний архів вищих органів влади та управління України, Київ.

Резолюція Київського бюро губкома КП(б)У від 2.VII.24 р. по доповіді про Київський інститут народної освіти; звіти про роботу та Бюлетені інституту (9 січня – 30 грудня 1924 р.). Ф. 166 "Міністерство освіти і науки України, м. Київ" (Оп. 4, Спр. 634, Арк. 5, 26), Центральный державний архів вищих органів влади та управління України, Київ.

Світлична, В. В. (2003). *О. П. Оглоблин як історик народного господарства України* [Неопубл. дис. ... канд. іст. наук]. Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна.

Службові посвідчення, мандати, трудова книжка та інші особисті документи (29 вересня 1916 – 2 листопада 1932). Ф. 3561 "Особистий фонд професора Олександра Петровича Оглоблина, доктора історії української культури" (Оп. 1, Спр. 5, Арк. 9зв.), Центральный державний архів вищих органів влади та управління України, Київ.

Списки лекторів ВІНО ім. М. Драгоманова (1921 р. – 1931 р.). Ф. 3561 "Особистий фонд професора Олександра Петровича Оглоблина, доктора історії української культури" (Оп. 1, Спр. 259, Арк. 18 зв.), Центральный державний архів вищих органів влади та управління України, Київ.

Списки співробітників та слухачів історичного семінару вищого типу при ВІНО ім. М. Драгоманова у м. Києві (1 червня 1924 р. – 4 лютого 1925 р.). Ф. 3561 "Особистий фонд професора Олександра Петровича Оглоблина, доктора історії української культури" (Оп. 1, Спр. 272, Арк. 1–13), Центральный державний архів вищих органів влади та управління України, Київ.

Уривки з опублікованих праць, лекцій з історії України, тези доповідей, тематичні плани, списки наукових праць, протоколи засідання комісії по заснуванню музею М. Драгоманова, біографія О. Оглоблина (24 червня 1919 р. – 22 квітня 1942 р.). Ф. 3561 "Особистий фонд професора Олександра Петровича Оглоблина, доктора історії української культури" (Оп. 1, Спр. 359, 288 арк.), Центральный державний архів вищих органів влади та управління України, Київ.

Школьна, О. (2015). Відкривач української фаянсової промисловості, видатний історик-джерелознавець Олександр Петрович Оглоблин. *Художня культура. Актуальні проблеми: наук. вісник*, 11, 294–301.

Ясь, О. (2008). Історичні погляди Олександра Оглоблина: радянська доба (1919–1941). *Історіографічні дослідження в Україні*, 18, 214–252.

Ясь, О. (2014). *Історик і стиль. Визначні постаті українського історіюписання у світлі культурних епох (початок ХІХ – 80-ті роки ХХ ст.)* (Ч. 2). Інститут історії України.

References

- [Bazilevich, V. M.] Letters of Khlestakov (November 11, 1921). F. 33 "Serhii Ivanovich Maslov, 1880–1957" (№ 3737, S. 1–2), *Manuscript Institute National Library of Ukraine named after V.I. Vernadskyi, Kyiv, Ukraine* [in Russian].
- Verba, I. V. (1999). *Oleksandr Ogloblyn: life and work in Ukraine*. [w.p.] [in Ukrainian].
- Vynar, L. (1994). *Oleksander Petrovich Ogloblyn, 1899-1994: Biographical study*. [w. p.] [in Ukrainian].
- Vynar, L. (1989). Olexander Ogloblyn as a researcher of Hetman Ivan Mazepa and his era. *Ukrainian Historian*, 4, 44–49 [in Ukrainian].
- Vynar, L. (Ed.). (2000). *Olexander Mezko-Ogloblyn: research and materials*. [w. p.] [in Ukrainian].
- Gedz V.A. (2015). Public and scientific activity of Olexandr Ohloblyn in Kyiv during the Occupation period: historiography. *Gurdjiev's historical readings*, 8/9, 26–28 [in Ukrainian].
- Applications for permanent and temporary employment in the supply department* (July 30 – August 7, 1919). F. 166 "Ministry of Education and Science of Ukraine, Kyiv" (In. 1, F. 259, S. 18 b.s.), The Central State Archive of Higher Authorities and Administration of Ukraine, Kyiv [in Ukrainian].
- Reports on the work of O. Ogloblyn at Higher Institute of People's Education* (n.d). F. 3561 "Personal fund of Professor Olexandr Petrovych Ogloblyn, doctor of the history of Ukrainian culture" (In. 1, F. 264, S. 126), The Central State Archive of Higher Authorities and Administration of Ukraine, Kyiv [in Ukrainian].
- Karpeko A. A. *Notes of the director of the Pedagogical University Part 1. Memories* (1950s). F. 284 "Olexandr Olexandrovich Karpeko – Ukrainian Soviet philologist /1891–1969/" (In. 1, F. 45, S. 22, 28), The Central State Archive-Museum of Literature and Art of Ukraine, Kyiv [in Russian].
- Kostenko, I. V. (2010). Scientific ranks and graduate degrees in the first decades of Soviet power in Ukraine (1917–1934). *Law Review of Kyiv University of Law*, 2, 71–76 [in Ukrainian].
- Linka N. V. *Memories of studying at the Kyiv Institute of People's Education in 1924–1928* (n.d.) Almanac "Russia. XX century". <https://www.alexanderyakovlev.org/almanah/inside/almanah-document/1026752> [in Russian].

Materials about the award of a doctorate in the history of Ukrainian culture to Professor O.P. Ogloblyn /protocols, abstracts, reports, applications and autobiography/ (April 8 – June 3, 1926). F. 166 "Ministry of Education and Science of Ukraine, Kyiv" (In. 6, F. 619, S. 2), The Central State Archive of Higher Authorities and Administration of Ukraine, Kyiv [in Ukrainian].

Materials about the work of scientific and advanced departments of the Kyiv Institute of People's Education /plans, news, costs, information about personnel, correspondence/ (June 19, 1926 – June 14, 1930). F. 166 "Ministry of Education and Science of Ukraine, Kyiv" (In. 6, F. 4634, S. 108), The Central State Archive of Higher Authorities and Administration of Ukraine, Kyiv [in Ukrainian].

Materials about the educational work of the Kyiv Institute of People's Education and the workers' faculty at the 1921/22–1923/24 academic years /protocols, reports, plans, programs, statements, lists of lecturers of the institute and students of the workers' faculty/ (October 11, 1922–October 1, 1924). F. 166 "Ministry of Education and Science of Ukraine, Kyiv" (In. 2, F. 1077, 401 s.), The Central State Archive of Higher Authorities and Administration of Ukraine, Kyiv [in Ukrainian].

Curriculum of the Higher Institute of People's Education named after M. Drahomanov (February 16, 1921 – February 25, 1932). F. 3561 "Personal fund of Professor Oleksandr Petrovych Ogloblyn, doctor of the history of Ukrainian culture" (In. 1, F. 251, S. 5–5 b.s.), The Central State Archive of Higher Authorities and Administration of Ukraine, Kyiv [in Ukrainian].

Ogloblyn Oleksandr Petrovych. F. 166 "Ministry of Education and Science of Ukraine, Kyiv" (In. 12, F. 5447, S. 3), The Central State Archive of Higher Authorities and Administration of Ukraine, Kyiv [in Ukrainian].

Ocheretianko, V. (1997) Persecution of the Ukrainian intelligentsia in the first half of the 20s (based on the materials of the funds of the "Russian Foreign Archive of the State Archive of the Russian Federation") [Information of the Kyiv correspondent of the "Action Center" about the situation at Kyiv University] From the archives of the VUCHK–GPU–NKVD–KGB, 1/2, 240–252.

Regulations on Higher Education Institutions (1922). In Vocational and technical education in Russia for 1917–1921: Jubilee collection. Gosizdat.

Regulations and reports on the work of the historical seminar of the highest type at the Kyiv Institute of People's Education (March 28, 1924 – January 10, 1927). F. 3561 "Personal fund of Professor Oleksandr Petrovych Ogloblyn, doctor of the history of Ukrainian culture" (In. 1, F. 269, S. 2), The Central State Archive of Higher Authorities and Administration of Ukraine, Kyiv [in Ukrainian].

Resolution of the Kyiv Bureau of the Provincial Committee of the Communist Party of Ukraine dated July 2, 1924 on the report on the Kyiv

Institute of People's Education; work reports and Institute Bulletins (January 9 – December 30, 1924). F. 166 "Ministry of Education and Science of Ukraine, Kyiv" (In. 4, F. 634, S. 5, 26), The Central State Archive of Higher Authorities and Administration of Ukraine, Kyiv [in Ukrainian].

Svitylychna, V. V. (2003). O.P. Ogloblyn as a historian of Ukrainian national economy. [Unpublished PhD dissertation]. V. N. Karazin Kharkiv National University.

Service certificates, mandates, work book and other personal documents (September 29, 1916 – November 2, 1932). F. 3561 "Personal fund of Professor Oleksandr Petrovych Ogloblyn, doctor of the history of Ukrainian culture" (In. 1, F. 5, S. 9 b.s.), The Central State Archive of Higher Authorities and Administration of Ukraine, Kyiv [in Ukrainian].

Lists of lecturers of the Higher Institute of People's Education named after M. Drahomanov (1921–1931). F. 3561 "Personal fund of Professor Oleksandr Petrovych Ogloblyn, doctor of the history of Ukrainian culture" (In. 1, F. 259, S. 18 b.s.), The Central State Archive of Higher Authorities and Administration of Ukraine, Kyiv [in Ukrainian].

Personnel and students lists of the historical seminar of the highest type at the Higher Institute of People's Education named after M. Drahomanov in Kyiv (June 1, 1924 – February 4, 1925). F. 3561 "Personal fund of Professor Oleksandr Petrovych Ogloblyn, doctor of the history of Ukrainian culture" (In. 1, F. 272, S. 1–13.), The Central State Archive of Higher Authorities and Administration of Ukraine, Kyiv [in Ukrainian].

Extracts from published works, lectures on the history of Ukraine, abstracts of reports, thematic plans, lists of scientific works, commission minutes on the establishment of the museum of M. Drahomanov, biography of O. Ogloblyn (June 24, 1919 – April 22, 1942). F. 3561 "Personal fund of Professor Oleksandr Petrovych Ogloblyn, doctor of the history of Ukrainian culture" (In. 1, F. 359, 288 s.), The Central State Archive of Higher Authorities and Administration of Ukraine, Kyiv [in Ukrainian].

*Shkolna, O. (2015). The discoverer of Ukrainian faience industry, outstanding historian Oleksandr Ogloblyn. *Artistic culture. Topical issues*, 11, 294–301 [in Ukrainian].*

*Yas, O. (2008). Historical views of Oleksandr Ogloblyn: the Soviet era (1919–1941). *Historiographical studies in Ukraine*, 18, 214–252 [in Ukrainian].*

*Yas, O. (2014). *Historian and style. Prominent figures of Ukrainian history writing in the light of cultural epochs (from the beginning of XIXth – the 80s of the XXth century)* (Part 2). Institute of History of Ukraine [in Ukrainian].*

Отримано редакцією журналу / Received: 30.11.23

Прорецензовано / Revised: 07.12.23

Схвалено до друку / Accepted: 15.12.23

Olena LIAPINA, PhD (History), Assoc. Prof.

ORCID ID: 0000-0002-8123-3345

e-mail: liapina@knu.ua

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

O. P. OHLOBLYN: THE ORGANIZATION AND TEACHING ACTIVITIES AT THE KYIV INSTITUTE OF PEOPLE'S EDUCATION (1920–1930TH)

Background. *Oleksandr Ohloblyn is one of the most interesting figures of Ukrainian historiography of the 20th century. Researchers of the historian's life and work focused primarily on his scientific activity mentioning his teaching work very briefly. Therefore, the purpose of this research is to consider the scientific and organizational aspect of the scientist's activity at the Kyiv Institute of People's Education.*

Methods. *General scientific methods – historical, logical, analysis, synthesis and systemic approach, general historical methods – comparative, retrospective, synchronistic, principles of historicism, scientific objectivity, and reliability have allowed to carry out a comprehensive analysis and assessment of the historical context of the given topic. The facts analyzed in this article are considered in development, against the background of a specific historical situation, which involves the method of comparative analysis. A comprehensive approach, problem-chronological, and comparative methods have been used to select and analyze the sources.*

Results. *The article singles out and characterizes two periods of the scientist's pedagogical activity at KIPE. The main directions of O. Ohloblyn's work regarding the arrangement of professional training for historians have been analyzed. The creation and development of the Historical Cabinet named after O.M. Lazarevskyi, which O. Ohloblyn considered as a scientific center of Kyiv, the main directions of the historical seminar of the highest type at KIPE have been determined. O. Ohloblyn managed not only to organize several sections of the seminar but also to ensure its professional activity from 1923 to 1929.*

Conclusions. *In 1921–1925, O. Ohloblyn realized himself mainly as a capable organizer of the educational process – he headed and arranged the work of the institute's main course. On his initiative, the Historical Cabinet named after O.M. Lazarevskyi, which was to become a powerful scientific research center of Kyiv, was created; seminars of a higher type designed to prepare young people for thorough research studies were formed. During 1926–1930, Prof. O. Ohloblyn initiated the creation of a specialized archival seminar for in-depth study of the information potential and features of working with materials of Ukrainian and foreign archives. The main goal of the scientist was to create a scientific school of researchers of the economic history of Ukraine. He almost succeeded, but most of his students died during the period of mass repressions in the second half of the 1930s. O. Ohloblyn had to adapt to the circumstances, changing the subject of his academic studies.*

Keywords: *O. Ohloblyn, Kyiv, interwar period, Kyiv Institute of People's Education, pedagogical activity, historical education, professional training, scientific school.*

Автор заявляє про відсутність конфлікту інтересів. Спонсори не брали участі в розробленні дослідження; у зборі, аналізі чи інтерпретації даних; у написанні рукопису; в рішенні про публікацію результатів.

The author declares no conflicts of interest. The funders had no role in the design of the study; in the collection, analyses or interpretation of data; in the writing of the manuscript; in the decision to publish the results.